

Američan ze Strážnice? Malíř Josef Tománek

Na konci prosince uplyne 46 let od úmrtí moravsko-amerického malíře Josefa Tománka (16. dubna 1889 ve Strážnici–31. prosince 1974 v Berwyn, Illinois). Ten, známý spíše jako Joseph Tomanek, byl sice Američanem, ale narodil se ve Strážnici na moravském Slovácku. Vzpomeňme na něj v krátkém poznání jeho životní cesty a jeho umění.

Josef Tománek se narodil ještě do období Českého království. Ve Strážnici nasál typický kulturní nános umění a života. Jeho otec se živil jako tesař a i v době, kdy již byl Josef v USA, máme zprávy o tom, že se své profesi (tj. tesařství) stále věnoval ve věku úctyhodných 84 let. Strýc otce byl proslulým evropským hráčem na basu. Malý Josef zdědil muzikální talent, hrál na housle a ve Strážnici dokonce vystupoval. Od pěti let však také dobře kreslil. Rozhodování o budoucím povolání nebylo snadné. Maminka chtěla mít ze syna obuvníka, který vyrazí do světa. Josefovi se první část rodinného plánu příliš nezamlouvala, proto se *vzbuouřil* a rodinu přesvědčil, že nejlepší bude, když se vyučí malířem interiérů. Tak se také stalo. O chvíli později jej práce přivedla do Prahy, kde chtěl studovat malbu na Akademii výtvarných umění. To se mu však nepodařilo zcela, trpěl nedostatkem financí a času ke studiu. Svůj sen, stát se akademickým malířem, začal naplňovat teprve po tříletém pražském pobytu, tehdy totiž odplouvá do Ameriky. A také vyrazí do světa, jak si maminka přála.

Americký sen se pak naplno rozvíjí s jeho příchodem do Chicaga v roce 1910. O rok později se o něm v tanním tisku píše jako o *talentovaném českém umělci*. Lidé se seznamují s jeho malebným krajinářským uměním, mapuje krajiny v okolí Brookfieldu. V Chicagu se věnuje také komerční práci, nastupuje ke studiu do Institutu umění, začíná realizovat svoji celoživotní touhu naplno. Vyučuje jej např. impresionista K. A. Buehr (1866–1952) anebo vynikající synchronista A. H. Krehbiel (1873–1945). Již v prvním ročníku získává Tománek ocenění. Ve druhém ročníku se ocenění opakuje a ve čtvrtém pak získává stipendium ke studiu v Evropě. Jelikož je to doba následující bezprostředně po první světové válce, než mohl vycestovat, musel čekat čtyři roky.

V roce 1922 navštívuje Paříž, zakotví však v Praze u prof. Vojtěcha Hynaise (1854–1925), známého autora opony Národního divadla z roku 1883. Hynais probudí v Tománkovi zápal pro náboženského realistu W. A. Bouguereau (1825–1905). Po svém návratu do USA se Tománek věnuje ambicióznímu úkolu – odstranění *zakletých billboardů* – jde mu o to, aby se z nich stalo *skutečné umění*. Realizuje tak pro T. Cusacka zejména *hudební dům Lyon & Healy*, billboard na Michigan Avenue. Postupně si Josef Tománek také vybuduje svůj vlastní soukromý ateliér.

Tománka především etablovaly jeho uchvacující obrazy zasmušilých aktů, získal přezdívku *Bouguereau z Chicaga*. Na rozdíl od Bouguereaua však Tománek malbu realizoval v exteriéru, v záplavě slunečního světla. Vznikaly tak paradoxní a komické situace. Chicago nebylo zvyklé, jak se dočteme v dobovém tisku, na veřejné pózování nahých modelek. Tománek tak svůj ateliér v budově Bohemian-American Hall, jedné z velkých budov na West Side, adaptoval na téměř bezvýznamný, když využil zejména střechu zmíněné budovy. Tím se dostal vysoko nad linii oken sousedních domů, získal ateliér pod širým nebem a jako závěsy posloužily zdi a samotná výška. K tomuto počínání se váže i vtipná historka. Jednou probíhala malba opět na střeše, samozřejmě, že šlo o malbu aktů. Nikdo však neměl přístup k tomu, aby mohl pozorovat, co se na střeše odehrává. Nikdo, kromě letců. Jeden letec se tak dokonce snesl z oblohy, přistál, zorientoval se v okolí a strachem znervózněného Tománka se zeptal, zda je střecha nudistická pláž? Když však zjistil, že jde o uměleckou práci, omluvil se a a místo opustil.

Tománek maloval také akty *sedící*, zejména na skalách v druhotném plánu s oceánem. Akt se realizuje postupně. Před oceánem je modelka v plavkách, svléká se až v ateliéru, kde Tománek akt dokončuje. Často si jako typologii oceánu vybírá pohled na Michiganské jezero a na Tichý oceán (Los Angeles). Někdy realizuje jen samotnou typologii oceánu, bez figur.

Tománka s Bouguereauem pojí také zvláštní umělecko-psychologický paradox. Bouguereau se zabýval

malováním aktů, ale zatímco vznikal akt, jakoby druhou rukou maloval náboženské obrazy pro evropské kostely. Tománek, který se proslavil u veřejnosti zejména jako malíř velkých formátů (stěn), byl umělecky rigorózní při výzdobě kostelů v Chicagu a přilehlém okolí. Nacházíme zde tak krásnou propojenost se starými italskými mistry, tak dobře známými z tradičního výkladu dějin umění. A o tom, že Joseph Tomanek nebyl žádný hochštapler a amatérský malíř, ale akademický malíř s velkým M, vypovídá také cena, za kterou můžeme některá jeho díla zakoupit: např. dílo *Maková pole* se prodává za 15 000 \$, v přepočtu za cca 350 000 Kč.

Anebo můžeme také zmínit fakt, že Tománkova kopie obrazu *Lékař* od Luka Fidelse (1843–1927) z roku 1933 (originál je z roku 1891) byla často zaměňována s původním obrazem a je od něj téměř k nerozeznání (ač to jistě nebyl záměr).

Filip Gorazd Martinek